

PSİKİYATRİNİN KISA TARİHİ

(Azerbaycan Tıp Eğitiminde Psikiyatri)

Tahir Özakkaş

ozakkas@hipnoz.com

Ruhsal bozuklukların beyin patolojisi olması düşüncesi, tarihsel yaklaşımlarda materyalizm ile idealizm arasında tartışma konusu olmuştur. Bilim tarihinin her aşamasında bu kavga sürmüştür ve kısmen de devam etmektedir.

Bazı tarihi kaynaklarda, geçmiş dönemlerde gözlenen ruhi hastalıkların neler olduğu ve bu hastaların toplumla ilişkilerinin nasıl olduğu üzerinde durulmuştur. Eski dönemlerde akıl hastalıkları bir takım doğa üstü güçlere atfedilmiş ve akıl hastalarına bu sakat mantıkla yaklaşmıştır. Özellikle orta çağ Avrupası'nda psikotik hastalıklar çok kötü muamelelere maruz bırakılmışlardır. Psikotik eksitasyon içerisinde olan hastalara "Allah'ın gazabına gelmiş" veya "İçine şeytan girmiş" denilerek vahşice yok edilmişlerdir. Kimileri diri diri yakılmış, kimileri de hunharca öldürülmüşlerdir. Psikotik eksitasyon içerisinde olmayıta içine kapanmış, otistik hale geçmiş psikotik hastalar da çok farklı bir muameleye tabii tutulmuştur. Bunlar Allah'ın sevgili kulları kabul edilmiş ve halk tarafından özel bir ilgiye mazhar olmuşlardır.

Eski Yunun'da tıp ilminin gelişmesi, İoniya mektebinin felsefi etkisinden kaynaklanmaktaydı. Bu felsefi ekolün ilk savunucuları Anaksimandr ve Anaksimend'r. Bu felsefi ekolün temel iddialarından biri; tıpta mevcut bulunan bütün canlıların, eşyaların v.s.'in esasını başlangıçta maddenin teşkil etmesidir. Böyle bir felsefi bakışın etkisi altında olan geçmişin materyalist hekimi Alkmeon Krotonski'tur. Alkmeon Krotonski yaptığı çalışmalarda görme sinirini keşfetmiş ve bu sinirin beyin ile ilişkisini tesbit etmiştir. Alkmeon Krotonski yaptığı çalışmalarda işitme ve koklama duyularının da beyinde birer merkeze sahip olduğunu, bu merkezler sayesinde insanlarda hissetme ve tasavvur etme duyularının meydana geldiğini göstermiştir. A. Krotonski, hen ne kadar devrim niteliğindeki bir takım gerçeklere ulaşmışsa da hatalı ve yanlış iddialarda ileri sürmüştür. A. Krotonski'ye göre beyinin yapısı bir demir erintisinden ibarettir. Bu erintinin içerisindeki bir takım bozukluklardan solunum sistemi ve gastrointestinal sistem hastalıkları meydana gelmektedir.

Beynin merkezi sinir sistemi olduğunu ilk ileri süren Hipokrat olmuştur. Milâttan önce 5. yüzyılda yaşayan Hipokrat tıbbın babası kabul edilmektedir. Onun zamanında affektif duygulanımın; sevinç, gülme, eğlenme, diğer yandan korku, endişe, pişmanlık

duygularının beyinden ileri geldiği belirtilmiştir. Bu duygulanım ve beyindeki bir takım hastalıklar sonucunda insanlar akıllarını kaybetmekte, sayıklamakta, hayal görmekte ve korkmaktadır. Hipokrat, akıl hastalıklarını beyin hastalıkları olarak kabul ederdi. Hipokrat dikkatli bir gözlemci olarak, beyin travmalarında beynin hangi tarafı travmaya maruz kalmışsa bedensel bozukluğun karşı tarafta meydana geldiğini isbat etmiştir. Ayrıca hâlen geçerliliğini yitirmeyen bir takım terimler onun zamanında tanımlanmıştır. Bunlar arasında “Melankoli, Mani, Paronoya” sayılabilir.

Hipokrat aynı zamanda, demokratik materyalist felsefi bakışlara kaynaklık eden beden kuruluşunu ve duygusal yapı taşlarını karakterize eden sinir sisteminin ilk tasnifatını yapan bilim adamıdır. Hipokrat'ın tasnifinde 4 tip ruhsal yapı vardır. Bunlar; melankolik, flegmatik, sangvinik ve galorik'tir.

Hipokrat bir çok sinir hastalıklarının tedavisinde de kıymetli incelemeler yapmıştır. O, melankolik özelliğini baskın olduğu durumlarda “Yayındırma” tedavisi diyebileceğimiz tedavi yöntemleri önermiştir. Bu tedavi yöntemi içerisinde, kan aldırma, kusturucu maddeler, perhiz, tropik bataklıklara gönderme gibi usuller mevcuttu. Tropik bataklıklara gidenler bu bölgelerde sıtmaya yakalanırlar ve tedavi olurlardı.

Bilindiği gibi Eski Roma'da tıp büyük gelişmeler göstermişti. Ancak akıl hastalıkları konusunda bu gelişimin pek olmadığını söylemek mümkündür. Roma tıbbının büyük hekimi Galen ve onun takipçilerinin akıl hastalıkları konusunda bir yenilik getiremediklerini görmekteyiz.

Roma ve Yunan medeniyetlerinin duraklaması sonucu ilim, güzel sanatlar ve tıbbın gelişmesi de durmuştur. İlimin bütün sahalarında olduğu gibi tıp bilminde de gerilemeler devri başlamış oldu. Feodalizm toplumsal yapısının temel dayanağı olan kilise müessesesi ilmin karşısında olmuş ve tüm ilmi çalışmaları engellemiştir. Ortaçağın karanlık yüzyıllarında meydana gelen ardı arkası kesilmeyen savaşlar, yoksulluk ve açlık medeniyet merkezlerinin dağılmasına, Roma ve Eski Yunandaki ilmi inkişafın durmasına ve kilisenin bağnaz yapısının güçlenmesine neden olmuştur. Tıp ne zaman papazların ve kilisenin emri altına girdi; tabib olmak, hekimlik sanatı ile ilgilenmek, dinî etiketten uzaklaşmak din dışına çıkmak şeklinde kabul ediliyor ve hekimlikle ilgilenenler aforoz ediliyorlardı. Akıl hastalarına ise, “İçine şeytan girmiş”, “Cadı olmuş” gibi bir takım yakıştırmalar yapılıyor, bu hastalara işkenceler tatbik ediliyor ve en sonunda da canlı canlı meydanlarda yakma işlemi uygulanıyordu.

Orta çağda dünyanın bütün ülkelerinde mevcut bulunan akıl hastalarına böyle muameleler layık görülürken Rusya'da ve İslâm aleminde durum farklı idi. Avrupa ülkelerinden farklı olarak Rusya'da akıl hastalıklarına muamele daha insancıl idi.

XI-XIII asırlarda tıbbın gelişmesi sadece doğudaki İslâm ülkelerinde meydana gelmiştir. Avrupanın bir çok alimleri, Hıristiyan dininin baskısından kurtulabilmek için komşu ülkelere göç etmişler, bu arada Mezopotamyaya, İran'a ve Arap ülkelerine kaçmışlardır.

Kadim şarkın bazı hekimleri, özellikle Ebu Ali İbn-i Sina (XI. asır) ruhi hastalıkların tabiatı hakkında Hipokrat'ın bakışlarını esas almıştır. Ardından bu hastalıkların

tedavisi ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Tarihi bilgilerimize göre IX. asırda ilk defa olarak Bağdat, Şam ve Kudüs'te akıl hastalarına mahsus hastahaneler açılmıştır.

Tabiat bilimlerindeki gelişmeler kendisini tıp sahasında da göstermiştir. Akıl hastalıklarının kaynağına dair Hipokrat'ın görüşleri tekrar kabul edilmiştir. Ancak halk arasında bu görüşe itibar edilmeyip, akıl hastası olan şahısları hasta gibi kabul etmeyip onlar incitilmekte, işkence yapılmakta, halk arasında onlara cani gibi bakılmakta ve tecrid edilmeye çalışılmaktaydı.

Akıl hastalıklarının hasta olarak kabul edilip insanca muameleye tabi tutulabilmesi için bir kaç yüz yılın daha geçmesi gerekmiştir. Fransız ihtilaliyle birlikte gündeme gelen (1789) hürriyet, eşitlik, beraberlik, kardeşlik gibi haklardan sonra akıl hastalarına da insanca muamele başlamıştır. Büyük Fransız hekimi F. Pinel (1745 - 1826) Fransız ihtilalinin ideallerini tıba taşımıştır. Pinel ve öğrencilerinin getirdiği tedavi anlayışı psikiyatri tarihinde yeni bir çığır açtı. Avrupada ilk defa olarak (1793) akıl hastalıklarına maruz kalan şahıslar resmen hasta kabul edildi. Hasta kabul edilen bu şahıslar bağlandıkları zincir ve bağlarından çözümlenerek hastahanelerde tedaviye alındılar. (Şekil 1)

XIX: asrın 30. yıllarında İngiliz hekimi C. Konelli akıl hastalarının hastahanelerde zorunlu tutulmaması gerektiğini ileri sürdü. (Norestraint Kuralı) F. Pinel ise yaptığı çalışmalar sonucunda, akıl hastalarının zincirlerden ve bağlarından sıyrılmasını ve hastahanelerde tedavi altına alınmasını başardı.

C. Konelli ise hareketleri kısıtlayıcı "deli gömlekleri" nin hastalara zorla giydirilmesinin karşısında oldu. C. Konelli'nin idealleri Rusya 'da C.C. Korsakov tarafından hararetle bir şekilde savunuldu.

A.B.D.'de insancıl psikiyatrinin ilk kurucuları arasında Raşin (1745 - 1813) bulunmaktadır. Raşin özellikle akıl hastahanelerinin kurulması ve çalıştırılması, ilmî çalışmalar üzerine yoğunlaşması ile dikkatleri çekmiştir. XIX. asrın 30. yıllarında psikiyatri sahasında ciddi çalışmalar yapılmış ve bir çok ampirik gözlem ve materyal toplanmıştır.

1822 yılında Beyl (1799 - 1858), progressif sifiliz hastalığının geçirilmiş sifiliz hastalığından kaynaklandığını isbat etmiş ve bu hastalığın klinik gelişimini tasvir etmiştir. Aynı yıllarda Eskerod akıl hastalarının kliniğini sistemleştirmeye çalışmıştır. İllüzyonlar ve hallüsinasyonlar hakkında ileri sürdüğü fikirler hâlâ geçerliliğini sürdürmektedir. Eskerod akıl hastalıklarının alevlenme ve sakin dönemlerindeki fiziki belirtileri tanımlamaya çalışmış ve semptomları sistematik olarak tasnif etmeye gayret etmiştir. Bu şekilde hekim muayenesinin ve gözleminin önemine işaret etmiştir.

Falre (1794 - 1870), Eskerod'un takipçisi olmakla birlikte manik depressif psikoz, alkolizma ve epileptik psikozun tanımını yapmıştır.

XIX. asrın 30. -40. yıllarında Rusyada yeni psikiyatri anlayışını devam ettiren hekimlerden İ.E. Dyadkovski ve P.S. İlinski'nin de isimlerini burada zikretmek gerekir. Bu alimlerin eserlerinde muhtelif akıl hastalıklarının hem klinik hem de fizyolojik analizi ve zararlı dış etkenlerin hastalığın gelişmesindeki tesirleri incelenmiştir.

XIX. asrın birinci yarısında ruhi hastalıklar üzerine yapılmış tecrübi çalışmalar üzerine yoğun tartışmalar yapılmıştır. Bu tartışmalar iki kutuplu olarak devam etmiştir. Spiritualistik bakış ile biolojik bakış tarzı karşı karşıya gelmiştir. Bu tartışmaların temelinde, ruhsal hastalıkların kaynağı araştırılırken sebep ruhtamıdır yoksa bedendeki arızalardamıdır sorusu olmuştur. Spiritüalist teoriye göre ruhsal hastalıklar incelenirken idealistik felsefenin etikisi altında inceleme yapılmaktadır. Bu teoriyi savunanlar XVI. asırda tatbik edilen çok eski tedavi metodlarını uygulamaya ve bunlardan istifade etmeye çalıştılar. Bu tedavi yöntemleri arasında; hastaların başlarına sıcak tatbik etmek, uzun müddet hastaların üzerlerine soğuk su dökmek, çok miktarda kan aldırarak, hastaları özel mekanizmalarla hareket ettirmek vs.. sayılabilir. (Resim :2) Ancak XIX. yüzyılda tabii ilimler sahasındaki ciddi gelişmeler ve materyalist felsefenin kazanımları biolojik psikiyatrinin hakimiyeti ile sonuçlanmıştır. Dolayısıyla psikiyatristler somatik tıbbı daha çok müracaat eder olmuşlardır.

Alman bilim adamlarından V. Grizinger (1817-1868) yaptığı çalışmalarla ruhi hastalıkların insan beynindeki bir takım patolojilerden kaynaklandığını ileri sürdü ve isbat etmeye çalıştı. Bu ekilde bu bilim adamı sayesinde psikiyatri somatik tıbbın bir parçası oldu.

Beynin anatomisi ve fizyolojisi ile ilgili yapılan çalışmalar ve yeni keşifler psikiyatrinin önünü açtı. 1870 yılında V. A. Bets tarafından beyin korteksinin yapısı ve pramidal hücrelerin etikileri ortaya kondu. aynı yıllarda Fritic ve Gitsig yaptıkları çalışmalarda beyin kabuğunun motor bölgelerinin uyarılması sonucu periferde çeşitli reaksiyoner hareketlerin meydana geldiğini tesbit ettiler. Biolojik psikiyatrinin gelişimine en başta katkıda bulunanların arasında E. Krepelin ve ardından da İngiliz bilim adamı G. Modzli (1835-1918) ve Fransız bilim adamı E. Düperin (1862-1921) belirtmek lazımdır.

Darwin'in öğretilerinin tesiri altında faaliyet gösteren alimlerden biri de, büyük Rus psikiyatristi S. S. Korsakov (1854-1900) idi. Onu, haklı olarak, Moskova Psikiyatri Okulu'nun kurucusu olarak kabul ederler. S. S. Korsakov, E. Krepelin'den önce 1889 yılında, psikiyatride nozolojinin oluşmasını sağlamış, alkolizme bağlı, alkol psikozunun klinik seyrini tasvir etmiş, akıl hastalıklarının etyolojisini ve patogenezi izah ederken biyolojik psikiyatri görüşünü esas almıştır. (Bu hastalık 1897. yıldan beri Korsakov Psikozu olarak isimlendirilmektedir.)